

Česká školní inspekce zveřejňuje výsledky Mezinárodního šetření PIRLS 2016

Mezinárodní šetření v činnosti České školní inspekce

Česká školní inspekce zajišťuje hodnocení české vzdělávací soustavy a k této činnosti využívá hodnocení z národní inspekční činnosti a také z mezinárodních šetření, do kterých je Česká republika zapojena. Propojování interního a externího pohledu umožňuje získávat přesné a správné informace o podmínkách, průběhu a výsledcích českého vzdělávacího systému. Zjištění slouží k poskytování zpětné vazby Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, zřizovatelům škol, vysokým školám, jež se zabývají přípravou a vzděláváním učitelů, dalším vhodným institucím a v neposlední řadě přímo k podpoře práce učitelů.

Mezinárodní šetření PIRLS

PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) je projektem Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání IEA¹, která již více než 50 let realizuje mezinárodní srovnávací studie v oblasti vzdělávání. První zjišťování výsledků žáků v rámci projektu PIRLS se uskutečnilo v roce 2001 a od té doby se pravidelně opakuje v pětiletých cyklech již po dobu 15 let. Šetření se zaměřuje na zjišťování úrovně čtenářské gramotnosti žáků ve 4. roce školní docházky a na sledování vývojových tendencí čtenářských dovedností. Každý cyklus šetření poskytuje zúčastněným zemím detailní informace o výsledcích žáků v mezinárodním srovnání spolu s dalšími poznatky, např. o podmínkách a průběhu výuky ve školách, o rodinném zázemí žáků nebo o jejich postojích ke čtení.

Účastníci šetření PIRLS 2016

- Šetření PIRLS 2016 se zúčastnili **žáci z 50 zemí** z celého světa spolu s dalšími **11 ekonomickými regiony**².
- V ČR zapojeno **157 ZŠ** a více než **5 500 žáků**.
- **Doplňkové dotazníky** vyplňovali kromě **žáků** také jejich **rodiče** (rodinné zázemí a postoje ke čtení), **270 učitelů** (vzdělávání a postoje učitelů, průběh výuky) a **157 ředitelů** (atmosféra ve škole, podmínky výuky čtení).

Koncepce šetření PIRLS

Teoretickým východiskem celého projektu je *Koncepce šetření PIRLS*³, kterou vypracovala skupina odborníků na čtení nominovaných zúčastněnými zeměmi. Čtenářská gramotnost je v projektu chápána jako tvořivý a interaktivní proces, při kterém se klade důraz na funkční povahu čtení. Čtenáři jsou vnímáni jako osoby, které aktivně vytvářejí význam textu, ovládají efektivní čtenářské strategie a umějí uvažovat o tom, co přečetly.

Čtenářská gramotnost je pro potřeby PIRLS 2016 definována jako:

„Schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Čtenáři mohou odvozovat význam z různorodých forem textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v každodenním životě, a také pro zábavu.“

Podobně jako předchozí cykly, i šetření PIRLS 2016 hodnotí čtenářskou gramotnost v rámci **dvou účelů čtení**, do nichž lze zařadit většinu toho, co žáci 4. ročníku čtou ve škole i mimo ni:

- čtení pro získání literární zkušenosti spojené se čtením literárních textů,
- čtení pro získání a používání informací spojené s četbou informačních textů.

V rámci každého účelu čtení jsou hodnoceny čtyři různé čtenářské dovednosti, které jsou v šetření PIRLS označovány jako postupy porozumění (vyhledávání informací, vyvozování závěrů, interpretace a posuzování textu).

Celkové výsledky PIRLS 2016

Nejlepšího výsledku ve čtenářské gramotnosti dosáhli **žáci Ruska a Singapuru**, za nimi následují žáci Hongkongu, Irska, Finska, Polska a Severního Irska. **Žáci České republiky** dosáhli v testu čtenářské gramotnosti **nadprůměrného výsledku** a jejich výsledek je srovnatelný například s výsledky žáků Nizozemska, Slovinska a Rakouska. Nejvyššího počtu bodů dosáhli žáci Ruska a Singapuru (*viz Tabulka 1*).

Vývoj výsledků

V České republice se průměrný výsledek žáků ve čtenářské gramotnosti od roku 2001 do roku 2016 zvýšil o 6 bodů, což je statisticky významné zlepšení, **avšak v porovnání s rokem 2011 výsledek českých žáků spíše stagnuje**. Zhruba polovina z 30 vybraných zemí⁴ se naopak od posledního

¹ International Association for the Evaluation of Educational Achievement

² Ekonomické regiony zemí, např. Moskva (Ruská federace), Andalusie (Španělsko), Québec (Kanada)

³ Zkrácená česká verze Koncepce šetření PIRLS 2016 je dostupná na webové stránce ČŠI: <http://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PIRLS/Metodika-setreni>

⁴ Jedná se o země OECD a EU, doplněně o Rusko, Singapur a Hongkong.

cyklu statisticky významně zlepšila. Většina zemí se zlepšila také od roku 2001, z toho čtyři země o více než 40 bodů. Tři z těchto čtyř zemí (Rusko, Singapur a Hongkong) se nyní umístily na předních místech celkového pořadí, ačkoli v roce 2001 dosahovaly pouze 528 bodů, o 9 bodů méně než Česká republika.

V šetření PIRLS 2016 měly **dívky lepší výsledek ve všech zúčastněných zemích** kromě Portugalska a Macaa, kde nebyl rozdíl mezi dívkami a chlapci statisticky významný. V České republice je rozdíl v průměrném výsledku dívek a chlapců relativně malý. Od roku 2001 do roku 2011 došlo v ČR ke zlepšení výsledků dívek i chlapců a k vyrovnání jejich výkonu. V roce 2016 zůstal celkový výsledek dívek stejný, avšak u chlapců nastalo mírné zhoršení.

Výsledky žáků podle úrovně čtenářské gramotnosti

V projektu PIRLS byly předem definovány čtyři úrovně čtenářské gramotnosti: nízká, střední, vysoká a velmi vysoká. Tyto úrovně byly vymezeny minimálním počtem bodů na celkové škále čtenářské gramotnosti. Procentuální zastoupení žáků na těchto úrovních poskytuje informaci o míře osvojení požadovaných čtenářských dovedností (viz Graf 1).

Za posledních 15 let došlo v ČR ke statisticky významnému zvýšení podílu žáků na nejvyšší úrovni čtenářské gramotnosti. Zhruba 3 % českých žáků svými dovednostmi nedosáhla ani na nízkou úroveň čtenářské gramotnosti. Jde o žáky, kteří neovládají ani základní čtenářské dovednosti a mohou mít problémy ve svém dalším rozvoji a vzdělávání. **V porovnání s mezinárodním průměrem má ČR relativně nižší podíl slabých žáků,** ale také poměrně **málo vynikajících žáků,** kteří jsou schopni řešit úlohy nejvyššího stupně obtížnosti. V nej-

Tabulka 1 | Průměrný výsledek zemí na celkové škále

	Průměr		Průměrný věk žáků
Rusko	581	▲	10,8
Singapur	576	▲	10,4
Hongkong	569	▲	9,9
Irsko	567	▲	10,5
Finsko	566	▲	10,8
Polsko	565	▲	10,7
Severní Irsko	565	▲	10,4
Norsko (5) ⁷	559	▲	10,8
Tchaj-wan	559	▲	10,1
Anglie	559	▲	10,3
Lotyšsko	558	▲	10,9
Švédsko	555	▲	10,7
Maďarsko	554	▲	10,6
Bulharsko	552		10,8
USA	549		10,1
Litva	548		10,8
Itálie	548		9,7
Dánsko	547		10,8
Macao	546		10,0
Nizozemsko	545		10,1
Austrálie	544		10,0
Česká republika	543		10,3
Kanada	543		9,9
Slovinsko	542		9,9
Rakousko	541		10,3

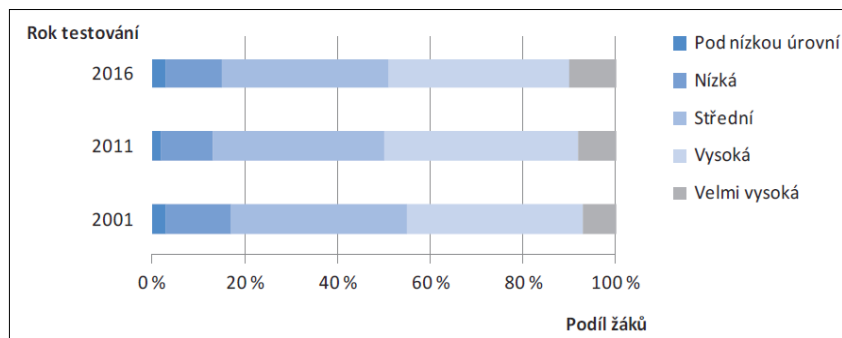

	Průměr		Průměrný věk žáků
Německo	537		10,3
Kazachstán	536	▼	10,3
Slovensko	535	▼	10,4
Izrael	530	▼	10,0
Portugalsko	528	▼	9,8
Španělsko	528	▼	9,9
Belgie (vlámská)	525	▼	10,1
Nový Zéland	523	▼	10,1
Francie	511	▼	9,8
Belgie (frankofonní)	497	▼	10,0
Chile	494	▼	10,1
Gruzie	488	▼	9,7
Trinidad a Tobago	479	▼	10,2
Ázerbájdžán	472	▼	10,1
Malta	452	▼	9,7
Spoj. arab. emiráty	450	▼	9,8
Bahrajn	446	▼	9,9
Katar	442	▼	10,0
Saúdská Arábie	430	▼	9,9
Írán	428	▼	10,2
Omán	418	▼	9,7
Kuvajt	393	▼	9,6
Maroko	358	▼	10,2
Egypt	330	▼	10,0
Jihoafrická republika	320	▼	10,6

Průměrný výsledek země je

- ▲ statisticky významně lepší než výsledek ČR
- ▼ statisticky významně horší než výsledek ČR
- statisticky významně lepší než průměr škály PIRLS
- statisticky významně horší než průměr škály PIRLS

Graf 1 | Porovnání zastoupení českých žáků na čtyřech úrovních čtenářské gramotnosti v letech 2001, 2011 a 2016

úspěšnějších zemích je na nejvyšší úrovni více než čtvrtina žáků.

Výsledky na dílčích škálách čtenářské gramotnosti

Na škálách podle účelů čtení, které umožňují hodnotit výkony žáků při práci s literárními a informačními texty, si čeští žáci vedli **lépe u literárních textů.** Na škále informačních textů, k nimž řadíme např. populárně naučné články

a texty, pozorujeme od roku 2011 u českých žáků mírné zhoršení. Rozdíly mezi výsledky na obou škálách účelů čtení jsou však relativně malé.

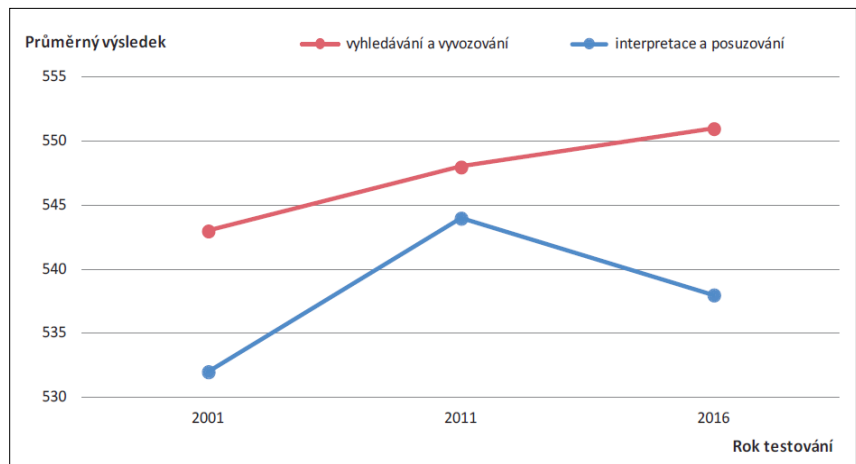
Čeští žáci si vedli **lépe ve vyhledávání informací a vyvozování závěrů,** kde pozorujeme v ČR průběžné zlepšování již od roku 2001. Na škále **interpretace a posuzování textu,** tj. dovedností, které vyžadují propojování informací z různých

ných částí textu, uvažování o textu jako o celku nebo o názoru či záměru autora, se čeští žáci zlepšili pouze mezi lety 2001 a 2011, v roce 2016 se jejich výsledek opět zhoršil (viz Graf 2).

Výuka čtení

Uvedené výsledky potvrzují zjištění z učitelských dotazníků, ve kterých učitelé uváděli, na které čtenářské dovednosti kladou při výuce čtení důraz a jak často je rozvíjejí. V ČR probíhá výuka čtení převážně v rámci předmětu Český jazyk a literatura a učitelé během ní nadále procvičují především jednodušší čtenářské dovednosti, jako je vyhledávání informací nebo určování hlavní myšlenky textu, a využívají převážně čítanky, které se v dostatečné míře nezaměřují na rozvíjení složitějších postupů porozumění. Pro efektivní podporu čtenářské gramotnosti žáků je důležité rozvíjet čtení také

Graf 2 | Vývoj výsledků ČR na škálách podle postupů porozumění od roku 2001

v rámci ostatních předmětů a poskytnout pedagogům v rámci přípravy budoucích učitelů i dalšího vzdělávání učitelů z praxe vhodnou metodiku rozvoje komplexnějších čtenářských dovedností, podpory zájmu o čtení (především u chlapců) a rozvoje talentovaných žáků i žáků se slabšími výsledky.

V českém kurikulu, na rozdíl od některých jiných zemí, nejsou

přesně definovány metody výuky čtení ani konkrétní očekávané čtenářské dovednosti, které se následně nevyskytují ani ve školních vzdělávacích programech. V případě revizí rámcového vzdělávacího programu by bylo vhodné rozpracovat podrobněji metodiku čtení s porozuměním a rozvoje složitějších čtenářských dovedností. ◀